

Kemal Gözler
ANAYASA DEĐIŐIKLIĐİ GEREKLİ Mİ?
1982 ANAYASASI İÇİN BİR SAVUNMA

Ekin Kitabevi Yayınları
ISBN: 975-7338-74-5

© Tüm hakları mahfuzdur. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan kitabevinin izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi, ya da her hangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

Birinci Baskı
Temmuz 2001

Baskı: Hünkar Ofset

Dizgi ve Sayfa Düzeni: Kemal Gözler
Kapak Fikri: Kemal Gözler
Görüşleriniz İçin: gozler@uludag.edu.tr

Dağıtım:
Ekin Kitabevi
Burç Pasajı no: 27
Altıparmak - BURSA
Tel+Fax: (0224) 223 04 37

Doç.Dr. Kemal GÖZLER
Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi

ANAYASA
DEĞİŞİKLİĞİ GEREKLİ Mİ?
1982 Anayasası İçin
Bir Savunma

EKİN KİTABEVİ YAYINLARI
B U R S A - 2 0 0 1

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	1
Türkiye’de Anayasalar ve Anayasa Değişiklikleri.....	1
1982 Anayasasının Sorunu.....	2

Bölüm 1 **PARTİLERARASI UZLAŞMA KOMİSYONU** **ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ TEKLİFİ:** **BİR ABESLE İŞTİĞAL ÖRNEĞİ**

A. Açıklamalar	7
1. “Hiçbir Düşünce ve Mülahaza” (Anayasa, Başlangıç; Değişiklik Teklifi, m.1)	7
2. Genel Sınırlama Sebepleri (Anayasa, m.13; Değişiklik Teklifi, m.2).....	8
3. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması (Anayasa, m.14; Değişiklik Teklifi, m.3)	12
4. Tutuklama ve Yakalama (Anayasa, m.19; Değişiklik Teklifi, m.4)	14
5. Özel Hayatın Gizliliği (Anayasa, m.20; Değişiklik Teklifi, m.5).....	15
6. Konut Dokunulmazlığı (Anayasa, m.21; Değişiklik Teklifi, m.6).....	16
7. “İletişim” Hürriyeti (Anayasa, m.22; Değişiklik Teklifi, m.7).....	17
8. Yurt Dışına Çıkma (Anayasa, m.23/4; Değişiklik Teklifi, m.8).....	21
9. Düşüncüyü Açıklama ve Yayma Hürriyeti (Anayasa, m.26, Değişiklik Teklifi, m.9).....	21
10. Kanunla Yasaklanmış Dilde Yayın Yasağı (Anayasa, m.28/2, Değişiklik Teklifi, m.10)	23
11. Haber Alma Hürriyeti (Anayasa, m.31/2, Değişiklik Teklifi, m.11)...	24
12. Dernek Kurma Hürriyeti (Anayasa, m.33, Değişiklik Teklifi, m.12)..	25
13. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı (Anayasa, m.34, Değişiklik Teklifi, m.13)	27
14. Âdil Yargılanma Hakkı (Anayasa, m.36, Değişiklik Teklifi, m.14) ...	30
15. Ölüm Cezasının İlgası (Anayasa, m.38/7; Değişiklik Teklifi, m.15) ..	31
16. İdarî İşlemlere Karşı Başvuru Yolları (Anayasa, m.40; Değişiklik Teklifi, m.16).....	33
17. Eşler Arasındaki Eşitlik (Anayasa, m.41, Değişiklik Teklifi, m.16)...	33
18. Kamulaştırma (Anayasa, m.46, Değişiklik Teklifi, m.18)	34
19. İşsizleri Korumak (Anayasa, m.49; Değişiklik Teklifi, m.19).....	34

VI ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ GEREKLİ Mİ?

20. Sendika Kurma Hakkı (Anayasa, m.51; Değişiklik Teklifi, m.20).....	35
21. Asgari Ücretin Tespitinde Çalışanların Geçim Şartlarının Göz Önünde Bulundurulması (Anayasa, m.55/3; Değişiklik Teklifi, m.21)	36
22. Devletin İktisadî ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları (Anayasa, m.65; Değişiklik Teklifi, m.22).....	37
23. Yabancı Babadan ve Türk Anadan Olan Çocuk (Anayasa, m.66/2; Değişiklik Teklifi, m.23).....	38
24. Taksirli Suçlardan Hüküm Giyenlere Oy Hakkı (Anayasa, m.67; Değişiklik Teklifi, m.24).....	39
25. Siyasî Parti Kapatma (Anayasa, m.69/6; Değişiklik Teklifi, m.25)....	40
26. Yabancılara Dilekçe Hakkı (Anayasa, m.74, Değişiklik Teklifi, m.26).....	41
27. Milletvekili Seçilme Yeterliliği: Terör Eylemleri (Anayasa, m.76/2, Değişiklik Teklifi, m.27).....	42
28. Yasama Dokunulmazlığı (Anayasa, m.83, Değişiklik Teklifi, m.28) .	42
29. TBMM Üyelerinin Emekliliği (Anayasa, m.86, Değişiklik Teklifi, m.29).....	43
30. Af Yetkisi (Anayasa, m.87; Değişiklik Teklifi, m.30).....	44
31. Kanunun Cumhurbaşkanını Tarafından Kısmen Uygun Bulunmaması (Anayasa, m.89, Değişiklik Teklifi, m.31).....	44
32. Milletlerarası Andlaşmalar ile Kanunlar Arasındaki Hiyerarşi (Anayasa, m.90/son; Değişiklik Teklifi, m.32).....	45
33. TBMM Başkanlığına Aday Olma Süresinin Kısaltılması (Anayasa, m.94/4, Değişiklik Teklifi, m.33).....	49
34. Meclis Soruşturması (Anayasa, m.100, Değişiklik Teklifi, m.34).....	50
35. Millî Güvenlik Kurulu (Anayasa, m.118, Değişiklik Teklifi, m.35)...	50
36. Parti Kapatma İçin Karar Yetersayısı (Anayasa, m.149; Değişiklik Teklifi, m.36).....	53
37. 12 Eylül Dönemi Kanunları ve KHK'leri (Geçici m.15/3; Değişiklik Teklifi, m.37).....	54
38. Yürürlük (Değişiklik Teklifi, m.38).....	55
B. Değerlendirmeler	55
1. Kelime Değişiklikleri.....	56
2. Hukukî Sonuç Doğurmayan Değişiklikler.....	57
3. Kanunla Yapılabilecek Değişiklikler	57
4. Gereksiz Değişiklikler.....	58
5. Öncekinden Farksız Değişiklikler.....	59
6. Önemsiz Değişiklikler.....	59
7. Değişiklik Teklifindeki Teknik Kusurlar.....	60
8. Zararlı Değişiklikler.....	61
Sonuç.....	61

Bölüm 2
1982 ANAYASASINA YÖNELTİLEN DİĞER ELEŞTİRİLER
VE BUNLARA KARŞI CEVAPLARIMIZ

1. Devletin Dilinin Türkçe Olmasına (m.3/1) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	63
2. Zorunlu Din Eğitime (m.24/4) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	64
3. Yasama Dokunulmazlığına (m.83) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	65
4. Cumhurbaşkanının Yetkilerine (m.104) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	70
5. Devlet Güvenlik Mahkemelerine (m.143) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	72
6. Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesine Üye Seçme Yetkisine (m.146) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	73
7. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna (m.159) Yöneltilen Eleştiri ve Bu Eleştiriye Karşı Cevabımız.....	75

Bölüm 3
1982 ANAYASASININ AKSAYAN YÖNLERİ
(BİZİM ÖNERİLERİMİZ)

1. Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinin verilebilmesi İçin Önemlilik, Zorunluluk, İvedilik ve Kısa Sürelilik Şartlarının Olmadığının Belirtilmesi (m.91/1).....	82
2. Kanun Hükmünde Kararnamelerin Cumhurbaşkanı Tarafından Yayımlanması Zorunluluğu (m.91).....	82
3. Yetki Kanunu İptal Edilmiş Kanun Hükmünde Kararnamelerin Durumu (m.91).....	83
4. Cumhurbaşkanının Tek Başına Yapacağı İşlemler Sorunu (m.105).....	84
5. Devlet Denetleme Kurulunun Kaldırılması (m.108).....	90
6. Bazı İşlemlere Karşı Yargı Yolunun Açılması (m.125/2, 129/3, 159/4)....	93
7. Askerî Yargı Alanında Yapılması Gereken Değişiklikler (m.145).....	94
8. Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçim Usûlünün Değiştirilmesi (m.146)	95
9. Anayasa Mahkemesinin Yürürlüğü Durdurma Kararı Vermesinin Yasaklanması (m.153).....	98
10. Ayrı Bir Yüce Divanın Kurulması (m.148/3, 4, 5; “m.154A”).....	98
11. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Subay Üyelerin Çıkarılması (m.157).....	100
Sonuç.....	101
Ek: Partilerarası Uzlaşma Komisyonu Anayasa Değişikliği Teklifi Metni..	103
İndeks.....	113
Yazarın Özgeçmişi ve Yayın Listesi.....	117

GİRİŞ

Anayasalar istikrar belgeleridir. Dünyamızın ilk Anayasası olan 1787 Amerika Birleşik Devletleri Anayasası hâlâ yürürlüktedir. Şüphesiz anayasaların istikrar belgeleri olmaları, onların ebedî olduğu anlamına gelmez. Anayasalarda değişiklik yapılması zaman zaman gereklidir. İşte yazılı anayasalar, istikrar gereği ile değişim ihtiyacını uzlaştırma yoluna gitmişler; kendilerinin değiştirileceklerini kabul etmekle birlikte bunun için genellikle kanunların değiştirilmesinden daha zor usûller öngörmüşlerdir. Bu nedenle, yazılı anayasaların neredeyse tamamına yakını katı anayasalardır¹. Anayasalarda istikrar kural, değişiklik ise istisnadır.

Türkiye’de Anayasalar ve Anayasa Değişiklikleri

Ülkemizde ilk Anayasa, 1876 Kanun-u Esasîsidir. Kanun-u Esasî yedi defa değiştirilmiştir. Bu değişikliklerde toplam 35 maddede değişiklik yapılmıştır². Ülkemizdeki ikinci Anayasa tarihli Teşkilât-ı Esasîye Kanunudur. Bu Anayasa, 3 yıl 3 ay yürürlükte kalmış, bu kısa ömrü içinde o da değiştirilmekten kurtulamamıştır almıştır: 23 maddelik bu Anayasanın 6 maddesi 29 Ekim 1923’te değiştirilmiştir. Üçüncü Anayasa, 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunudur. Bu Anayasada da beş defa

-
1. Anayasaların istikrarı ve değiştirilmesi konusunda bkz. Kemal Gözler, *Kurucu İktidar*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1998, s.108-114, 158-169.
  2. Değişikliklerin listesi ve yayınlandıkları *Düstur* bilgileri için bkz. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2000, s.41.

değişiklik yapılmış anayasanın toplam 21 maddesi değiştirilmiştir³. Dördüncü Anayasa, 1961 Anayasasıdır. Bu Anayasada yedi defa değişiklik yapılmış ve bu Anayasanın toplam 54 maddesinde değişiklik yapılmıştır⁴. Beşinci Anayasa, 1982 Anayasasıdır. Bu Anayasada da şimdiye kadar beş değişiklik yapılmış⁵ ve bu değişikliklerde toplam 24 madde değiştirilmiştir.

Anayasa	Değişiklik Sayısı	Değiştirilen Madde Sayısı
1876 Anayasası	7	35
1921 Anayasası	1	6
1924 Anayasası	5	21
1961 Anayasası	7	54
1982 Anayasası	5	24
Toplam: 5 Anayasa	25	140

Görüldüğü gibi ilk Anayasanın kabul edildiği tarihten (1876) bu yana geçen 125 yıllık dönemde toplam 5 yeni Anayasa yapılmış; bu Anayasalar toplam 25 defa değiştirilmiş ve bu değişikliklerden toplam 140 maddede etkilenmiştir. Bu veriler karşısında Türkiye’de Anayasalarda bir istikrar olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu veriler, Türkiye’de Anayasada istikrara değil, değişime daha önem verildiğini göstermektedir.

1982 Anayasasının Sorunu

1982 Anayasası da âdeta daha yapıldığı ilk günden bu yana değiştirilmesi istenen bir Anayasadır. Türkiye’de 1982 Anayasası döneminde Anayasa değişikliği tartışmaları “gündemin değişmeyen konusu”⁶ olmuştur. 1982 Anayasası akademisyenler, uygulayıcılar, siyasal partiler, dernekler, sendikalar, basın ya-

3. Değişikliklerin listesi ve yayınlandıkları *Düster* bilgileri için bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, *op. cit.*, s.75.
4. Değişikliklerin listesi ve yayınlandıkları *Düster* ve *Resmî Gazete* bilgileri için bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, *op. cit.*, s.92
5. Değişikliklerin listesi ve yayınlandıkları *Resmî Gazete* bilgileri için bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, *op. cit.*, s.103.
6. Hikmet Tülen, “Gündemin Değişmeyen Konusu: Anayasa Değişikliği Tartışmaları”, *Atatürk Üniversitesi Erzurum Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1-2, (2000), s.197-218.

yın-organları tarafından şiddetle eleştirilmektedir⁷. 1982 Anayasasının kötü bir anayasa olduğu artık genel kabul görmüş bir kanıdır. Anayasa metnini hayatında görmemiş kişiler dahi bu Anayasasının kötü bir Anayasa olduğunu inanmaktadır. Bu Anayasa yirmi yıldır bir kötüleme propagandasına maruz kalmıştır. Bu Anayasasının pek de gerekçe göstermeden, yuvarlak laflarla, her gün, demokrasiye aykırı olduğu, insan haklarını kısıtladığı, hukuk devletini çiğnediği, yargı bağımsızlığını yok ettiği iddia edilmektedir. Bu iddialar şimdiye kadar ispatlanmış değildir. Bir iddiayı herkesin duymuş olması onun doğru olduğu anlamına gelmez. 1982 Anayasasının kötü olduğu iddiası bir “galatı meşhur”dur. Bu “galat”, ne kadar “meşhur” olursa olsun, “galat” olmaktan kurutulamaz.

-
7. Hikmet Tülen, 1982 Anayasasına yöneltilen eleştirilerin oldukça güzel bir envanterini çıkarmaktadır (Tülen, *op. cit.*, s.197-218). Yazar bu eleştirilerin haklılığı konusunda herhangi bir değerlendirmede bulunmadan bunların bir tasvirini yapmaktadır. 1982 Anayasasına en şiddetli eleştiriler şu yazarlar tarafından yöneltilmiştir: Bülent Tanör, *İki Anayasa: 1961-1982*, İstanbul, Beta Yayınları, Üçüncü Baskı, 1994, s.95-177; Bülent Tanör, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, İstanbul, BDS Yayınları, 1994, s.11-250; Zafer Üskül, *Türkiye'nin Anayasa Sorunu*, İstanbul, AFA Yayınları, 1991; TÜSİAD (Hazırlayan Bülent Tanör), *Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri*, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1997; TÜSİAD (Hazırlayan Bülent Tanör), *Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi: tartışmalar ve Son gelişmeler*, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1999; Yavuz A-tar, *Demokrasilerde Anayasal Değişimin Dinamikleri ve Anayasa Yapımı*, Konya, Mimoza, 2000, s.108-120; İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa ve Toplum*, Ankara, İmge Yayınları, 2000, (özellikle s.94-122 sayfaları arasında yer alan “Anayasa Değişikliğinin Etkileri”, “Hukuku Geriletan Anayasa”, “Nasıl Bir Çağdaş Anayasa” başlıklı bölümler). Ayrıca 1982 Anayasasına eleştirmeye yönelik seminer ve kongreler de yapılmıştır. Örneğin bkz.: İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığı 14 Ekim 1999 tarihinde Ankara’da “Hukukun Üstünlüğü, Demokrasi, İnsan Hakları” başlıklı bir seminer düzenlemiştir. Bu seminerde sunulan tebliğlerin yayınlandığı anlaşılıyor: *Hukukun Üstünlüğü, Demokrasi, İnsan Hakları*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1999 (nakleden: Tülen, *op. cit.*, s.207). Keza, 29-30 Haziran 2000 tarihlerinde Ankara’da “Türkiye’de Anayasa Reformu: İlkeler ve Sonuçlar” konulu bir Kongre de düzenlenmiştir.

Anayasayla ilgili her duyduğumuz şey, onun aleyhinedir. Durup düşünelim: Anayasayı savunan birisine şimdiye kadar rastladık mı? 1999-2000 Adlî Yıl Açış konuşmasında Yargıtay Başkanı Sami Selçuk, “*Anayasanın meşruluk debisinin neredeyse sifıra yaklaştığı*”⁸ iddiasında bulunmuştur. 1982 Anayasasının meşruluk debisinin sifıra yaklaşıp yaklaşmadığı bilinemez; ama *bu Anayasanın savunucu sayısının her zaman sıfır olduğu* bir gerçektir. 1982 Anayasasının kabahati, kötü bir Anayasa olması değil, savunucusunun olmamasıdır. İşte biz bu çalışmada, her şeye rağmen 1982 Anayasasını savunmak istiyoruz.

1982 Anayasasını sağcısından solcusuna kadar Türk aydınları içlerine sindirememişlerdir. Bunun pek çok siyasal nedeni vardır. Bu nedenleri zikrederek herkes, 1982 Anayasasının tümünden kaldırılmasını veya önemli ölçüde değiştirilmesini isteyebilirler. Her Türk vatandaşının siyasal olarak bunu istemeye hakkı da vardır. Ancak bu bir siyasal istekten ibarettir. Oysa 1982 Anayasasının değiştirilmesini isteyenler, bunu kendi siyasal tercihlerinin gereği olarak değil, demokrasinin, insan haklarının, hukuk devletinin, yargı bağımsızlığının, çağdaş uygarlığın ve hatta giderek bilimin bir gereği olarak takdim etmektedirler. 1982 Anayasasının aykırı olduğu şey, bazı çevrelerdeki hâkim siyasal ideolojidir; yoksa, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, yargı bağımsızlığı, çağdaş uygarlık, bilim, vs. değil.

Bugünlerde 1982 Anayasasına yönelik eleştiriler yeniden arttı ve değişiklik teklifleri tekrar gündeme geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Meclis Başkanvekili Nejat ARSEVEN’in başkanlığında Ankara Milletvekili Tayfun İÇLİ, Hatay Milletvekili Ali GÜNAY, Erzurum Milletvekili İsmail KÖSE, Kilis Milletvekili Mehmet NACAR, K.Maraş Milletvekili Mustafa KAMALAK, İstanbul Milletvekili Mehmet Ali ŞAHİN, Bursa Milletvekili Turhan TAYAN, İstanbul Milletvekili Bülent

---

8. Sami Selçuk, “1999-2000 Adlî Yıl Açış Konuşması”, <http://yargitay.gov.tr/bilgi/adli/99-20.html> (25.5.2001).

AKARCALI, Amasya Milletvekili Ahmet İYİMAYA ve Trabzon Milletvekili Ali Naci TUNCER'den oluşan “Partilerarası Uzlaşma Komisyonu”nun 51 maddelik bir Anayasa değişikliği paketi üzerinde uzlaştığı 23 Mayıs 2001 tarihinde kamu oyuna açıklandı⁹. Komisyon daha sonra yaptığı çalışmalarda, tartışma yaratan Cumhurbaşkanını yetkilerini kısıtlayan maddeler gibi bazı tartışmalı maddeleri değişiklik paketinden çıkardı. Neticede 19 Haziran 2001 günü Komisyonun 38 maddelik bir değişiklik teklifi üzerinde uzlaştığı kamu oyuna açıklandı ve “Partilerarası Uzlaşma Komisyonunun Kabul Ettiği Metin: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi” başlıklı bir metin tarihsiz ve sayısız bir kitapçıkla TBMM Başkanvekili Nejat ARSEVEN’in imzasıyla milletvekillerine dağıtıldı ve kamu oyuna açıklandı¹⁰. Bu metni çalışmamızın sonunda ek olarak sunuyoruz.

Haziran ayının son günleri gazeteler ve televizyonlarda Anayasa değişikliği hakkında birçok tartışma yapıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 17 Eylül 2001 günü Anayasa Değişikliği Teklifini görüşmek üzere toplanacağı açıklandı. Görünen o ki, Eylül ayında Türkiye’de bir Anayasa değişikliği yapılmaya çalışılacaktır. Bu 2001 yazında da pek muhtemelen anayasa değişikliği tartışmaları gündemden düşmeyecektir. İşte biz de burada, Partilerarası Uzlaşma Komisyonunun kabul ettiği 38 maddelik “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi”ni incelemeye ve eleştirmeye çalışacağız.

-
9. Milliyet, 24 Mayıs 2001; Hürriyet, 24 Mayıs 2001; Sabah, 24 Mayıs 2001; <http://www.milliyet.com.tr/content/dosya/siyaset/anayasa.html> (24.05.2001); <http://www.ntvmsnbc.com/news/84657.asp#BODY> (24.05.2001); <http://www.sabah.com.tr/20010524/w/p04.html> (24.05.2001).
10. 20 Haziran 2001 tarihli Gazetelere bakınız. Değişiklik teklifinin tam metni *ntvmsnbc* tarafından yayınlanmıştır: <http://www.ntvmsnbc.com/news/89804.asp> (23.06.2001).

SONUÇ

Anayasalar istikrar belgeleridir. Anayasaların çok gerekmedikçe değiştirilmemeleri gerekir. Türkiye’de ise Anayasalar gereksiz yere değiştirilmektedir.

1982 Anayasası döneminde de Anayasa değişikliği tartışmaları “gündemin değişmeyen konusu” olmuştur. 1982 Anayasasına karşı yirmi yıldır bir kötüleme propagandası yürütülüyor. Bu Anayasanın pek de gerekçe göstermeden, yuvarlak laflarla, her gün, demokrasiye aykırı olduğu, insan haklarını kısıtladığı, hukuk devletini çiğnediği, yargı bağımsızlığını yok ettiği iddia ediliyor. 1982 Anayasasıyla ilgili duyduğumuz her şey, onun aleyhinedir. 1982 Anayasası, düşmanı bol, savunucusu olmayan bir Anayasadır. 1982 Anayasasının kabahati, kötü olması değil, savunucusunun olmamasıdır.

1982 Anayasasını sağcısından solcusuna kadar Türk aydınları içlerine sindirememişlerdir. Bunun pek çok nedeni vardır. Ancak bu nedenler, hukukî değil, siyasal nedenlerdir. Ne var ki, 1982 Anayasasının düşmanları, 1982 Anayasasını “siyaseten” kötü olduğunu değil; “hukuken” kötü olduğunu ileri sürüyorlar. 1982 Anayasasının düşmanları, 1982 Anayasasının kendi siyasal tercihlerine aykırı olduklarını söylemiyorlar; demokrasiye, insan haklarına, hukuk devletine, yargı bağımsızlığına, çağdaş uygarlığa ve hatta giderek bilime aykırı olduğunu iddia ediyorlar. 1982 Anayasasının aykırı olduğu şey, bazı çevrelerdeki hâkim siyasal ideolojidir; yoksa, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, yargı bağımsızlığı, çağdaş uygarlık, bilim, vs. değil.

Bugünlerde 1982 Anayasasına yönelik eleştiriler yeniden arttı ve değişiklik teklifleri tekrar gündeme geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulan “Partilerarası Uzlaşma Komisyonu” isimli bir Komisyon, bir “Anayasa Değişikliği Teklifi” hazırladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi de Eylül ayında bu teklifi görüşmek üzere toplanacak. Bu Değişiklik Teklifi önemsiz, gereksiz, hukuk aleminde hiçbir değişikliğe yol açmayacak türden değişiklikleri içermektedir. Bu Teklif tam anlamıyla bir “abesle iştigal” örneğidir. Yapılan değişiklikler, kelime değişikliklerinden ibaret, hukukî sonuç doğurmaktan uzak değişikliklerdir. Bu Değişiklik Teklifiyle Anayasa maddelerinin normatif anlamı değil, sözleri değiştirilmektedir. 1982 Anayasası, gerektiği için değil, sırf değiştirilmek için değiştiriliyor. Bu değişiklik gerçekleşirse, bazı çevreler tatmin edilmiş olacaktır. Bunun beldelini ise emek ve zaman kaybıyla ülkemiz ödeyecektir.

Bazı çevrelerin geçmişten kaynaklanan 1982 Anayasasıyla bir “kan davaları” vardır. 1982 Anayasasının değiştirilmesini isteyenler bir oç alma güdüsüyle hareket ediyorlar. Ne pahasına olursa olsun, 1982 Anayasasını değiştirmek istiyorlar. Zaman zaman 1982 Anayasasına karşı âdeta bir “haçlı seferi” açılıyor. Türkiye’de 1982 Anayasasıyla bir sorunu olmaması gereken yeni bir kuşak var. Hiç olmazsa, bu kuşağın bu kan davasına, bu haçlı seferine alet olmaması gerekir.

EK:

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında kanun teklifimiz, gerekçesiyle* birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini saygıyla arz ederiz.

Nejat ARSEVEN
Ankara Milletvekili
Partilerarası Uzlaşma Komisyonu
Başkanı

Tayfun İÇLİ
Ankara Milletvekili

Ali Günay
Hatay Milletvekili

İsmail KÖSE
Erzurum Milletvekili

Mehmet NACAR
Kilis Milletvekili

Mustafa KAMALAK
K.Maraş Milletvekili

Mehmet Ali ŞAHİN
İstanbul Milletvekili

Turhan TAYAN
Bursa Milletvekili

Bülent AKARCALI
İstanbul Milletvekili

Ahmet İYİMAYA
Amasya Milletvekili

Ali Naci TUNCER
Trabzon Milletvekili

(*) Gerekçeler tarafımızdan çıkarılmıştır (KG).

PARTİLER ARASI UZLAŞMA KOMİSYONUNUN
KABUL ETTİĞİ METİN

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASININ
BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ
HAKKINDA KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1.- 7.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının başlangıç bölümünün beşinci fıkrasının başında geçen “Hiçbir düşünce ve mülahazanın” ibaresi “hiçbir eylemin” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13’üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13.- Temel hak ve hürriyetler yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak Kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

MADDE 3.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 14.- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler biçiminde kullanılamaz.

Bu Anayasa hükümlerinden hiç biri, Devlete veya kişilere bu Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

MADDE 4.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 19 uncu maddesinin beşinci fıkrasının ilk cümlesi ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki son fıkra eklenmiştir.

“Yakalanan veya tutuklanan kişi toplu olarak işlenen suçlarda en çok yedi gün, diğer suçlarda, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat içinde hakim önüne çıkarılır.”

“Bu zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre Devletçe ödenir.”

“Devlet, zarara sebebiyet verenlere rücu eder. Bu husus kanunla düzenlenir.

MADDE 5.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20 nci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesi yürürlükten kaldırılmış ve ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya bir kaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış mercinin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. En geç kırksekiz saat içinde hakim onayına sunulmayan el koyma kendiliğinden kalkar.”

MADDE 6.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 21’inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 21.- Kimsenin konut hakkına dokunulamaz. Milli güvenlik,kamu düzeni,suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve, genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Kanunla yetkili kılınmış mercinin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin konutuna girilemez,arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. En geç kırksekiz saat içinde hakim onayına sunulmayan el koyma kendiliğinden kalkar.

MADDE 7.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22 nci maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

C. İletişim hürriyeti

Madde 22.- Herkes iletişim hürriyetine sahiptir. İletişimin gizliliği esastır.

Milli güvenlik, kamu düzeni,suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça,yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış mercinin yazılı emri bulunmadıkça iletişim engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.’

MADDE 8.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23 üncü maddesinin beşinci fıkrasında geçen “...ülkenin ekonomik durumu” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

MADDE 9.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26 ncı maddesinin ikinci fıkrasına “Bu hürriyetlerin kullanılması” ibaresinden sonra gelmek üzere “milli güvenlik kamu düzeni, kamu güvenliği,bölünmez bütünlüğün korunması” ibareleri eklenmiş üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, maddeye aşağıdaki fıkra son fıkra olarak eklenmiştir.

“Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti Anayasanın 1, 2 ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz”

“Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller, kanunla düzenlenir.”

MADDE 10.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 28 inci maddesinin ikinci fıkrası metinden çıkarılmıştır.

MADDE 11.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 31 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Kanun, milli güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak ve sağlığın korunması sebepleri dışında halkın bu araçlarla, haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasına engelleyici kayıtlar koymaz”.

MADDE 12.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33’üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 33.- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller Kanunda gösterilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

MADDE 13.- T.C. Anayasasının 34’üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 34.- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak, milli güvenlik ve kamu düzeni sebepleriyle, kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

MADDE 14.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36’ncı maddesinin birinci fıkrasına “... savunma” ibaresinden sonra gelmek üzere “ile adil yargılanma” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 15.- T.C. Anayasasının 38’inci maddesinin yedinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, beşinci ve altıncı fıkralarından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Genel müsadere cezası ile savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez.”

“Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.”

“Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.”

MADDE 16.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 40 ncı maddesine ikinci fıkraya aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.”

MADDE 17.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 nci maddesinin birinci fıkrasına “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 18.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36’ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 46.- Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaşturmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen ve her nasılsa ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

MADDE 19.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49’uncu maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

“Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”

MADDE 20.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 51.- Çalışanlar ve işverenler önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Aynı zamanda ve aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz.

Sendikalar üzerindeki Devlet denetimi, sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin kanunlara uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir.

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

MADDE 21.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 55'inci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.”

MADDE 22.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 65'inci maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

XIII. Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları.

Madde 65.- Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

MADDE 23.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66'ncı maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkarılmıştır.

MADDE 24.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67'nci maddesinin beşinci fıkrasına “... askeri öğrenciler” ibaresinden sonra gelmek üzere “taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç” ibaresi eklenmiş, mevcut son fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve maddeye aşağıdaki son fıkra eklenmiştir.

“Seçime bir yıldan daha az süre kaldığı zaman içinde seçim kanunlarının da yapılan değişiklikler, izleyen seçimden sonra yürürlüğe girer.

MADDE 25.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69'uncu maddesinin altıncı fıkrasına aşağıdaki cümle ile altıncı ve dokuzuncu fıkralarından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiş ve son fıkra aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bir siyasi parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre, genel başkan, merkez karar ve yönetim organları veya TBMM'ndeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.”

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir”

“Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.”

MADDE 26.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74’üncü maddesinin birinci fıkrasına “Vatandaşlar” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar”; ikinci fıkrasına, “Sonucu” ibaresinden sonra gelmek üzere “gecikmeksizin” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 27.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76’ncı maddesinin ikinci fıkrasında geçen “ideolojik veya anarşik eylemlere” ibaresi “terör eylemlerine” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 28.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83’üncü maddesinin dördüncü fıkrası madde metninden çıkarılmış; maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Dokunulmazlıkla ilgili işler, TBMM’ne ulaşma tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sonuçlandırılır.”

“Dokunulmazlıkla ilgili oylama Genel Kurulda gizli olarak yapılır.”

“Milletvekilleri hakkındaki ceza davaları Yargıtay’da görülür. Bu davalarla ilgili hazırlık soruşturmasının yürütülmesi, kamu davasının açılması, hükmün temyizi ve diğer yargılama esasları kanunla düzenlenir.”

MADDE 29.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86’ncı maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi “TBMM üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir” şeklinde değiştirilmiş; fıkranın sonuna “TBMM üyeleri ile bunların emeklilikleri T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilir ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder” ibaresi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında geçen “sosyal güvenlik kuruluşları” ibaresi “T.C. Emekli Sandığı” olarak değiştirilmiştir.

MADDE 30.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87’nci maddesinde geçen “Anayasa’nın 14’üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere” ibaresi kaldırılmış; “genel ve özel af ilanına” ibaresinden önce gelmek üzere “TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 31.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 89’uncu maddesinin ikinci fıkrasına “..Yayımlanmasını” ibaresinden sonra gelmek üzere “kısmen veya tamamen” ibaresi ile son cümlesinden önce gelmek üzere aşağıdaki cümle eklenmiştir. “Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, TBMM sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.”

MADDE 32.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90’ıncı maddesinin sonuna aşağıdaki cümle eklenmiştir. “Kanunlar ile milletlerarası anlaşmaların çatışması halinde milletlerarası anlaşmalar esas alınır.”

MADDE 33.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94'üncü maddesinin dördüncü fıkrasında geçen "on gün içinde" ibaresi "beş gün içinde" şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 34.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 100'üncü maddesinin birinci fıkrasında geçen "...karara bağlar" ibaresinden önce gelmek üzere "gizli oyla" ibaresi, ikinci fıkrasının sonuna "bu süre içinde raporun TBMM Başkanlığına teslimi zorunludur" cümlesi eklenmiş ve üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görül- düğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır."

MADDE 35.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 118'inci maddesinin birinci fıkrası ile üçüncü fıkrasının ilk cümlesi aşağıdaki şekilde ve üçüncü fıkrasının son cümlesinde geçen "öncelikle dikkate alınır" ibaresi "değerlendirilir" olarak değiştirilmiştir.

"Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında Başbakan, başbakan yardımcıları, genelkurmay başkanı, milli savunma, içişleri, dışişleri, adalet bakanları, kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları ve jandarma genel komutanından kurulur."

"Milli Güvenlik Kurulu, Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulaması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir."

MADDE 36.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149'uncu maddesinin birinci fıkrasında geçen "...iptale" ibaresinden sonra gelmek üzere "siyasi parti davalarında kapatılmaya" ibaresi eklenmiş, "üçte iki" ibaresi "beşte üç" olarak değiştirilmiştir.

MADDE 37.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15'inci maddesinin son fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.

Geçici Madde.- T.C. Anayasasının 87'nci maddesinde öngörülen değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14'üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.

MADDE 38.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde tümüyle onaylanır.

İNDEKS

I. 1982 ANAYASASI MADDE İNDEKSİ

Başlangıç, 7	m.33, 25	m.74, 41	m.118, 50
m.3, 23	m.34, 27	m.76/2, 42	m.125/2, 93
m.3/1, 63	m.36, 30	m.83, 42	m.129/3,, 93
m.13, 8	m.38/7, 31	m.83, 65	m.143, 72
m.14, 12	m.40, 33	m.86, 43	m.145, 94
m.19, 14	m.41, 33	m.87, 44	m.146, 73
m.20, 15	m.46, 34	m.89, 44	m.146, 95
m.21, 16	m.49, 34	m.90/son, 45	m.148/3, 98
m.22, 17	m.51, 35	m.94/4, 49	m.149, 53
m.23/4, 21	m.55/3, 36	m.100, 50	m.153, 98
m.24/4, 64	m.65, 37	m.104, 70	m.157, 100
m.26, 21	m.66/2, 38	m.105, 70	m.159, 75
m.28/2, 23	m.67, 39	m.105, 84	m.159/4, 93
m.31/2, 24	m.69/6, 40	m.108, 90	Geçici m.15/3, 54

II. PARTİLERARASI UZLAŞMA KOMİSYONU ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ TEKLİFİ MADDE İNDEKSİ

m.1, 7	m.10, 23	m.20, 35	m.29, 43
m.2, 8	m.11, 24	m.21, 36	m.30, 44
m.3, 12	m.12, 25	m.22, 37	m.31), 44
m.4, 14	m.13, 27	m.23, 38	m.32, 45
m.5, 15	m.14, 30	m.24, 39	m.33, 49
m.6, 16	m.15, 31	m.25, 40	m.34, 50
m.7, 17	m.16, 33	m.26, 41	m.35, 50
m.8, 21	m.18, 34	m.27, 42	m.36, 53
m.9, 21	m.19, 34	m.28, 42	m.37, 54

III. KAVRAM VE İSİM İNDEKSİ

12 Eylül Dönemi Kanunları ve KHK'leri, 54	Amerika Birleşik Devletleri, 79
abesle iştigal örnekleri, 7, 14, 16, 17, 25	Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçim usûlü, 95
<i>ad hoc</i> mahkeme, 99	Anayasa Mahkemesine üye seçme, 73
Adalet Bakanı, 77	Anayasa Mahkemesinin yürürlüğü
Âdil Yargılanma Hakkı, 30	durdurma kararı vermesinin yasaklanması, 98
Af Yetkisi, 44	Arseven, 4
Akarcalı, 5	Asgari ücret, 36

- Askerî yargı alanında yapılması gereken değişiklikler, 94
- Askerî Yüksek Idare Mahkemesinden subay üyelerin çıkarılması, 100
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10, 11, 15, 16, 21
- Avusturya Anayasası, 49
- Bazı işlemlere karşı yargı yolunun açılması, 93
- Conseil et Comités supérieurs de la Défence nationale, 52
- Consiglio supremo di difesa, 52
- Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler sorunu, 84
- Cumhurbaşkanının yetkilerine, 70
- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, 90
- Cumhuriyet, 8
- Çalışanlar, 36
- Danışma Meclisi Anayasa Tasarısı, 85
- Değişiklik Teklifindeki Teknik Kusurlar, 60
- Dernek Kurma Hürriyeti, 25
- Devlet Denetleme Kurulunun Kaldırılması, 90
- Devlet Güvenlik Mahkemelerine, 72
- Devletin Dilinin Türkçe Olmasına, 63
- Devletin İktisadî ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları, 37
- din kültürü ve ahlâk eğitimi, 64
- disiplin mahkemeleri, 94
- Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti, 21
- ekonomik istikrarın korunmasını gözetme, 37
- Eşler Arasındaki Eşitlik, 33
- fesih yetkisinin, 88
- Finlandiya Anayasası, 49, 99
- Fransa'da Hâkimlik Yüksek Konseyi, 78
- Fransa, 24
- Fransız Anayasası, 48
- Fransızca'nın korunması, 24
- Genel sağlık, 8
- Genel sınırlama sebepleri, 8
- Gereksiz değişiklikler, 58
- Günay, 4
- Haber alma hürriyeti, 24
- Haberleşme hürriyeti, 17
- Haberleşme, 18
- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna, 75, 77
- Hiçbir düşünce ve mülahaza, 7
- High Court of Impeachment, 99
- Hollanda Anayasası, 48, 67
- Hukukî sonuç doğurmayan değişiklikler, 57
- Impeachment* Yüce Divanı, 99
- İdarî işlemlere karşı başvuru yolları, 33
- ideolojik ve anarşik eylemler, 42
- İletişim hürriyeti, 17
- İletişim, 18
- İsimsiz hürriyetler, 10
- İspanyol Anayasası, 48, 78
- İstikrar, 1
- İşsizleri korumak, 34
- İtalya'da Hâkimlik Yüksek Konseyi, 78
- İyimaya, 5
- Kamalak, 4
- Kamu düzeni, 8
- Kamulaştırma, 34
- Kanun hükmünde kararname, 82
- Kanunla yapılabilecek değişiklikler, 57
- Kanunla yasaklanmış dilde yayın yasağı, 23
- Kanunları yayımlamak görev, 87
- Kanun-u Esasî, 1
- Kanunun cumhurbaşkanı tarafından kısmen uygun bulunmaması, 44
- Karşı-imza kuralı, 85
- Kelime değişiklikleri, 56
- Konut dokunulmazlığı, 16

- Konut hakkı-konut dokunulmazlığı, 17
- Kutsal Türk Devleti, 7
- Meclis Soruşturması, 50
- Milletlerarası Andlaşmalar ile Kanunlar Arasındaki Hiyerarşi, 45
- Milletvekili Seçilme Yeterliliği: Terör Eylemleri, 42
- Millî egemenlik, 8
- Millî Güvenlik Konseyi, 52
- Millî Güvenlik Kurulu, 50
- Millî güvenlik, 8
- Nacar, 4
- National Security Act, 52
- National Security Council, 52
- Odak olma, 40
- Ölçülülük İlkesi, 11
- Ölüm cezasının ilgasi, 31
- Öncekinden farksız değişiklikler, 59
- Önemsiz değişiklikler, 59
- Özbudun, 76
- Özel hayatın gizliliği, 15
- Özel sınırlama sebebi, 9
- Parti kapatma için karar yetersayısı, 53
- Partilerarası Uzlaşma Komisyonu, 5
- Portekiz Anayasası, 48
- Resmi dil Türkçe'dir, 23
- Savunma Yüksek Kurulu (*Consiglio supremo di difesa*), 52
- Seçime bir yıldan daha az süre kaldığı zaman, 39
- Selçuk, 4
- Sendika Kurma Hakkı, 35
- Sigara yasağı, 10
- Siyasî parti kapatma, 40
- Sosyal ve ekonomik hakların sınırı, 37
- Subay üyeler, 94
- Suçüstü, 66
- Supremo Tribunal de Justiça, 99
- Şahin, 4
- Taksirli suçlardan hüküm giyenlere oy hakkı, 39
- Tanör, 65
- Tayan, 4
- Tazminat hukukunun genel prensipleri, 15
- TBMM Başkanlığına aday olma süresinin kısaltılması, 49
- TBMM üyelerinin emekliliği, 43
- Teknik hatalar, 60
- Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması, 12
- Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri, 39
- Terör eylemleri, 42
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, 27
- Toplantıya çağırma yetkisi, 87
- Tuncer, 5
- Tutuklama ve yakalama, 14
- Türk Vatandaşlığı Kanunu, 38
- Türkçe'den Başka Dille Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun, 23
- Ülkenin ekonomik refahı, 11
- Ünal, 78
- Üyelerinin seçim usûlü, 73
- Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuk, 38
- Yabancılar dilekçe hakkı, 41
- Yasama dokunulmazlığı, 42, 65
- Yasama Dokunulmazlığına, 65
- Yetki kanunu iptal edilmiş kanun hükmünde kararnamelerin durumu, 83
- Yunan Anayasası, 49, 86, 99
- Yurt dışına çıkma, 21
- Yüce Divan, 98
- yüce Türk Devleti, 7
- Zararlı değişiklikler, 61
- Zorunlu din eğitimine, 64
- Zorunluluk, ivedilik ve kısa sürelilik, 82